

sob07/
13

Svenska för vuxna invandrare

Allmänna mål och riktlinjer
för undervisningen

SKOLÖVERSTYRELSEN 1978

PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN
Bibliotek

ex 1
Pedag.

SOCIAL- OCH BETEENDEVETENSKAPLIGA BIBLIOTEKET

15000

400114681

PEDAGOGISKA
INSTITUTIONEN
LUND

Pedag

SKOLÖVERSTYRELSEN 1978

Publ. nr. 100
1978:100
SÖNEN

Svenska för vuxna invandrare

Allmänna mål och riktlinjer
för undervisningen

Liber UtbildningsFörlaget Stockholm

dag.
2/3-79

Innehåll

FÖRORD 3

DE GRUNDLÄGGANDE BEGREPPEN FÖR INVANDRARPOLITIKEN 4

Jämlikhet 4

Valfrihet 4

Samverkan 4

UNDERVISNINGEN I SVENSKA FÖR VUXNA INVANDRARE 5

Mål 5

Förutsättningar för undervisningen 5

Undervisningens innehåll 6

Det allmänna innehållet i undervisningen 6

Det språkliga innehållet i undervisningen 7

Läraren och deltagarna 8

Krav på läraren 8

Studiegruppen 8

Arbetsätt 9

Introduktion och dialog 9

Planering 10

Utvärdering 10

Arbetsformer 11

Samarbete och dialog mellan deltagarna 11

Fackmannamedverkan/tolk 11

Studiebesök 11

Studieteknik 12

Pedagogiska hjälpmedel 12

Läromedel 13

Ordlistor 13

Gruppens eget material 13

Tilläggsmaterial 13

Ordboken 13

Referensbibliotek 14

Material på flera språk 14

Texter 14

Audio-visuella hjälpmedel 14

Inlärningsstudio 15

Grammatik 15

Mål 15

Innehåll 15

Allmänna synpunkter 16

Progression 16

Arbetsätt 17

Övningar 18

Uttal 19

Mål 19

Innehåll 19

Allmänna synpunkter 19

Progression 20

Arbetsätt 20

Övningar och hjälpmedel 20

Ordförråd, ordkunskap och ordbildning 21

Mål 21

Innehåll 21

Arbetsätt 22

SLUTORD 23

LIBER
UTBILDNINGSFÖRLAGET
LUND

© 1979 Skolöverstyrelsen och
Liber UtbildningsFörlaget

ISBN 91-40-70185-9 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

LiberTryck Stockholm 1979

Förord

Dessa av SÖ 1978 fastställda "Allmänna mål och riktlinjer för undervisningen i svenska för vuxna invandrare" ersätter 1971 års läroplan i ämnet.

I första hand avses den grundläggande undervisningen i svenska för vuxna invandrare som bedrivs vid studieförbund och för vilken gäller, enligt Kungl brev 1973-05-25, att "Undervisningen skall bedrivas i huvudsak enligt SÖ:s läroplan i svenska för vuxna invandrare".

Vid arbetet med dessa Allmänna mål och riktlinjer har hänsyn tagits till att de i tillämpliga delar även skall kunna ligga till grund för uppläggning och genomförande, pedagogiskt och metodiskt, av den undervisning i ämnet som bedrivs vid arbetsmarknadsutbildning, AMS-läger och övrig vuxenutbildning.

Den svenska invandrapolitikens mål – jämlikhet, valfrihet och samverkan – samt samlade erfarenheter av den undervisning i svenska för vuxna invandrare som hittills har bedrivits har legat till grund för arbetet.

Synpunkter har under arbetets gång inhämtats dels genom samråd med referensgrupp dels genom en omfattande remissomgång under 1977.

Stockholm i oktober 1978

Skolöverstyrelsen

De grundläggande begreppen för invandrapolitiken

Målsättningen för invandrapolitiken i Sverige har som grund: jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Jämlikhet

I jämlikhetsbegreppet ingår att invandraren skall ha samma rättigheter och skyldigheter som svenska medborgare. Han/hon skall ha möjlighet till arbete, bostad, social service och utbildning på samma villkor som svenska medborgare.

Valfrihet

Invandraren skall ha möjlighet att fritt välja i vilken grad han/hon vill behålla och utveckla sin egen kulturella och språkliga identitet och i hur stor utsträckning han/hon vill närma sig och bygga upp en svensk kulturell identitet.

Invandraren skall ges möjlighet att påverka sin egen situation, bl a genom att samhället ger sådant stöd att invandrarna kan bilda egna organisationer. Lika viktigt är att arbeta för att invandrarna engageras för att aktivt delta i fackligt och politiskt arbete.

Samverkan

Genom samhällets samverkan med invandrarernas egna organisationer och genom invandrarernas fackliga och politiska engagemang, skall invandrarerna garanteras delaktighet i de beslut som rör deras egen situation. Samverkan betyder också att samhället tillvaratar invandrarernas egna resurser, erkänner de positiva effekter och den stimulans för samhället det innebär att omfatta skilda kulturer och medverkar till att invandrarerna kan föra ut sin egen kultur i samhället. Samhället har samtidigt ett ansvar för att informera svenska medborgare kring invandrarfrågor.

En avgörande förutsättning för att invandrapolitikens mål skall uppnås är att alla invandrare får en omfattande grundutbildning i svenska.

Undervisningen i svenska för vuxna invandrare

Mål

Målet för undervisningen i svenska för vuxna invandrare är att ge invandraren sådana kunskaper i svenska språket att de språkliga hindren för invandrarens möjlighet att bli en aktiv medlem i det svenska samhället undanröjs. Undervisningen skall också ge sådana kunskaper i och om svenska språket att invandraren själv under och efter utbildningen har möjlighet att fördjupa och bredda sina kunskaper i språket.

Undervisningen skall även ta fasta på det som är fundamentalt för invandrarens möjligheter att bli en aktiv medlem i det svenska samhället, i bl a politiskt, fackligt, socialt och kulturellt avseende. Undervisningen skall också ge kunskaper om de kanaler och organ för information som finns, så att invandraren under och efter utbildningen själv kan söka för honom/henne relevant information.

Invandraren skall också ges möjlighet att informera sig om och förbereda sig för fortsatt utbildning inom det svenska utbildningsväsendet i form av såväl grundutbildning som yrkesutbildning.

Förutsättningar för undervisningen

Det svenska samhället kan vara mer eller mindre främmande för invandraren och han/hon kan ha varierande kännedom om sina villkor och möjligheter i Sverige, när han/hon kommer hit. Anpassningen till nya levnadsomständigheter är alltid en lång och svår process och invandraren kan, beroende på tidigare erfarenheter och inställning till sin vistelse i Sverige, vara mer eller mindre beredd att förstå och acceptera livsmönster och samhällsregler i det nya landet. Mötet med Sverige kan också bli en bitter erfarenhet. Både i sina personliga kontakter med svenskarna och i sina mer officiella kontakter, t ex på arbets- och bostadsmarknaden, får invandraren ofta möta brist på förståelse och samarbetsvilja. Är invandraren dessutom dåligt orienterad i samhället och hans/hennes kunskaper i svenska otillräckliga, hindras han/hon från att delta i facklig, politisk och kulturell verksamhet och riskerar att ställas utanför utbildningssystemet.

För att kunna leva och fungera i Sverige behöver invandraren goda kunskaper i svenska men också kunskaper om Sverige och det svenska samhället. En annan förutsättning för att invandraren skall få ett meningsfullt och harmoniskt liv i Sverige är, att han/hon ges möjlighet, och själv är beredd, att ta itu med de konflikter det innebär att förflyttas från en kultur till en annan.

Invandrarens möjligheter att komma till rätta med kultur- och identitetskonflikter

underlättas om han/hon, utifrån sin egen utgångspunkt, själv medvetet och kritiskt kan granska förhållandena i Sverige och sitt eget liv här i jämförelse med förhållandena i hemlandet och hans/hennes tidigare erfarenheter och värderingar. Samtidigt måste invandraren, för att kunna integreras i samhället på ett funktionellt sätt, ta ställning till i vilka avseenden han/hon måste anpassa sig till svenskarna och det svenska samhället och i vilken utsträckning han/hon skall bevara och verka för sin kulturella identitet.

För att kunna delta i samhällslivet på samma villkor som svenskarna måste invandraren känna till sina rättigheter och skyldigheter i Sverige samt de kanaler och organ han/hon kan använda sig av för att tillvarata sina intressen och påverka sin situation.

En förutsättning för att en så meningsfull och effektiv undervisning och inläring som möjligt skall kunna bedrivas är följaktligen att man känner till deltagarnas bakgrund och behov, såväl socialt som utbildningsmässigt. En annan förutsättning är att undervisningen har ett sådant innehåll och bedrivs på ett sådant sätt, att deltagarna anser studierna så meningsfulla att de leder till aktivt deltagande. Arbetsmiljön måste också vara sådan, att deltagarna ingår i en arbetsgemenskap och är trygga i gruppen. En viktig förutsättning för språkundervisning är, att läraren har en genomtänkt syn på vad språk är och hur språkinläring går till och att läraren kan anpassa innehållet och arbetssätten i undervisningen till denna syn.

Undervisningens innehåll

Det allmänna innehållet i undervisningen

Innehållet i invandrarundervisningen bör vara uppbyggt kring sådana ämnesområden att man kan undersöka och diskutera frågor som är väsentliga för invandrarans fortsatta liv i Sverige. Härmed underlättas också invandrarans möjligheter att snabbt lära sig det nya språket, eftersom ett gott studieresultat förutsätter, att arbetet inriktas på konkreta arbetsuppgifter som har anknytning till den studerandes erfarenhetsvärld och att den studerande anser att studierna tjänar hans/hennes egna syften.

Invandrarundervisningen skall i så stor utsträckning som möjligt tillgodose varje deltagares behov med hänsyn till hans/hennes sociala och kulturella bakgrund, levnadsomständigheter i Sverige, intresseinriktning och önskemål.

Undervisningen bör, förutom språkkunskaper, ge invandraren

- möjlighet att förmedla egna erfarenheter, intryck och åsikter – inte minst hans/hennes upplevelser i sin egenskap av invandrare
- insikter om skillnader mellan hemlandet och Sverige liksom om kontraster inom det svenska samhället samt möjlighet att bedöma och diskutera dessa skillnader och deras orsaker
- kunskap om Sverige – socialt, fackligt, politiskt, kulturellt, historiskt och geografiskt
- kunskap om viktiga lagar och andra bestämmelser, samhällsservice, organisationer för svenskar och invandrare, massmedia och andra informationsorgan.

Det språkliga innehållet i undervisningen

Ju större insikt människan har om den omgivande verkligheten och sin egen situation, desto större blir hennes möjligheter att påverka och förändra sin verklighet. Språket spelar härvid en avgörande roll och invandrarens behov av omfattande kunskaper i svenska måste ses mot denna bakgrund.

Språkundervisningen måste utgå från en genomtänkt syn på vad språk är och vilka funktioner språket fyller. Språket består av en uppsättning regler och ett ordförråd-lexikon, som människan lär sig använda för olika syften. Med språkets hjälp kan hon skaffa sig, systematisera och förmedla kunskap, samtala och samarbeta med andra människor, påverka sin omgivning, uttrycka tankar, känslor och åsikter och därmed ge uttryck för sin identitet. För alla dessa funktioner använder hon sig av typiska språkliga medel: påstående-, fråge- och imperativsatser, idiomatiska uttryck, liknelser, vitsar, interjektioner, svordomar, intonation etc. För att hon skall kunna använda det språkliga redskapet så effektivt som möjligt, måste hon dessutom känna till vilka regler som styr språket och vilka begrepp och företeelser ordförrådet täcker. Detta betyder att den rent språkliga delen av invandrarundervisningen bör inriktas på det regelmässiga i språket och ge ett sådant ordförråd att det är möjligt för invandrarerna att använda det nya språket i alla dess funktioner. Eftersom språkbruket varierar, bl a beroende på vem man talar med och vad man talar om, måste invandrarerna också kunna anpassa sitt språk efter de olika situationer han/hon befinner sig i.

Språkundervisningen måste vidare utgå från en genomtänkt syn på hur människan lär sig språk. Utgångspunkten är här att inlärandet av språk kräver en medveten mental aktivitet, som ger allt större insikter om språkets struktur och funktioner. Deltagarnas möjligheter att tillägna sig kunskaper i och om språket är i hög grad avhängiga kunskaper i och om det egna språket, kunskaper i och om andra språk och tidigare studievana. Läraren måste därför vara medveten om och ta hänsyn till dessa faktorer i sitt arbete.

En mer ingående behandling av det språkliga innehållet och arbetssättet i samband med detta görs under rubrikerna Grammatik, Uttal och Ordförråd, ordkunskap och ordbildning. I praktiken finns naturligtvis ingen skarp gräns mellan de olika avsnitten.

Det är viktigt att påpeka att kravet på ett väl genomtänkt och systematiskt upplagt, språkligt innehåll inte på något sätt står i motsättning till kravet på ett allmänt innehåll som är relevant och intressant för invandrarna, eftersom den språkliga utvecklingen naturligtvis gynnas av att undervisningen byggs upp kring ett innehåll som är väl förankrat i invandrarernas verklighet och ger kunskaper som är värdefulla och nödvändiga för invandrarernas fortsatta liv i Sverige.

Läraren och deltagarna

Krav på läraren

Lärarens uppgift är att skapa förutsättningar för meningsfull inläring. För undervisningen i svenska för vuxna invandrare ställer detta följande krav på läraren:

läraren skall ha

- mycket goda kunskaper i svenska språket och dess struktur
- mycket goda kunskaper om Sverige och det svenska samhället

läraren skall ha

- en genomtänkt syn på vilket innehåll som är relevant för undervisningen
- en genomtänkt syn på vad språk är och hur människor lär sig språk

läraren skall kunna

- anpassa arbetsformer och undervisningsmetoder efter dessa synsätt
- skapa arbetsgemenskap och grupp känsla genom att vara lyhörd för gruppens behov och intressen

Läraren måste dessutom ha insikt i och kunskap om migrationen, invandringpolitiken, integrations- och socialisationsproblem, invandranas kulturella bakgrund. Läraren måste också hålla sig informerad om samhällsutvecklingen i Sverige och världen.

Läraren bör också – i samband med sitt arbete i studiegruppen – ta till vara möjligheten att skaffa sig nya fördjupade kunskaper, som är av vikt för arbetet som invandrarlärare.

Det kan bli aktuellt genom att läraren tar del av deltagarnas redogörelser för de problem de i egenskap av invandrare möter i Sverige, och den information om sina hemländer som deltagarna kan ge.

Genom att uppmärksamma vilka olika problem, grammatiska och på uttals- och vokabulärsidan, som deltagarna har beroende på olika modersmål, kan läraren bredda sina kontrastiva kunskaper, dvs bli bättre på kunskaper om andra språks grammatiska struktur och fonetiska uppbyggnad i förhållande till svenskan. Det är naturligtvis här även en fördel om läraren behärskar något/några invandrar språk. Det är också av vikt att läraren tar del av nya forskningsresultat på området.

Ett regelbundet utbyte av erfarenheter med kolleger är också en möjlighet för läraren att bredda och fördjupa sina kunskaper. Ett sådant utbyte sker naturligt genom att mindre grupper av lärare arbetar i lag och tillsammans lägger upp och diskuterar arbetet i grupperna.

Av det som sagts här framgår att läraren inte enbart är undervisare, dvs den som informerar och instruerar. Det är ju inte så att all undervisning leder till inläring däremot kan inläring ske utan undervisning.

Studiegruppen

Studierna i svenska ligger oftast i början av invandranens vistelse i Sverige och därmed under en period som för invandranen vanligen innebär social otrygghet och

andra påfrestningar. Det är därför särskilt viktigt att arbetsmiljön ger deltagarna möjlighet att känna trygghet i gruppen och att ingå i en arbetsgemenskap. Om deltagaren känner sig trygg har han/hon bättre förutsättningar till inläring genom att inte hämmas av rädsla för att misslyckas inför gruppen. För att en sådan arbetsmiljö skall kunna skapas, är det betydelsefullt att deltagarna tidigt får tillfälle att lära känna varandra och ingå i en arbetsgemenskap genom att exempelvis kommunicera med varandra i de språkliga övningarna och samarbeta kring arbetsuppgifter i mindre grupper. I en riktig arbetsmiljö skall deltagaren känna att han/hon har rätt till – och att det kan vara naturligt – att misslyckas med en arbetsuppgift. Huvudprincipen bör dock självfallet vara att kraven på deltagarna anpassas till deras förmåga. Gruppens möjlighet att påverka undervisningens innehåll och form är också av avgörande betydelse för grupsamhörighet och arbetsgemenskap.

Viljan att skapa arbetsro och trygghet i gruppen får emellertid inte innebära att konflikter och andra spänningar i gruppen undertrycks. Dessa utgör ofta ett naturligt inslag i den dynamiska utvecklingen i en grupp. Här måste särskild hänsyn tas till de speciella problem som uppstår genom de stora olikheter som vanligtvis finns i grupperna vad gäller deltagarnas kulturella och sociala bakgrund, ålder och tidigare utbildning.

Arbetsätt

Introduktion och dialog

Innehållet och arbetssättet måste ha sin utgångspunkt i deltagarnas situation och behov. Deltagarna i invandrarundervisningen har, förutom olika språklig, kulturell och social bakgrund, olika uppfattningar om hur undervisning skall bedrivas som grundar sig på tidigare studier. Det är därför betydelsefullt att man redan i utbildningens början, så långt möjligt, diskuterar utbildningens innehåll, arbetssättet och lärarens respektive deltagarnas roll i undervisningen.

Deltagarna bör vid kursens början få information om den för många helt nya form för undervisning som denna typ av vuxenundervisning innebär. Läraren bör då redogöra för de principer som styr undervisningen och understryka vikten av samarbete och aktivt, regelbundet deltagande.

Eftersom deltagarna underhand bör bli mer och mer medvetna om sina behov, måste det arbetssätt man väljer ge deltagarna ett avgörande inflytande över innehållet i undervisningen. För arbetsgemenskap och deltagarinflytande krävs att lärare och deltagare för en fortlöpande dialog under kursen. Både lärare och deltagare måste vara klara över målet för och syftet med undervisningen och regelbundet diskutera i vad mån det sätt man arbetar på och det innehåll man valt leder till målet för undervisningen och främjar dess syfte.

Läraren bör ge sin egen syn på undervisning, språkinläring och lärarens och deltagarnas roll i undervisningen. Läraren bör också argumentera för de arbetsformer och det innehåll som han/hon anser utvecklingsfrämjande för gruppen men samtidigt vara lyhörd för de önskemål som finns i gruppen och i möjligaste mån tillgodose dessa så länge de rymmer inom ramen för undervisningens målsättning.

Planering

Läraren och deltagarna bör tillsammans planera studierna. Detta kan vara svårt i den rena nybörjarundervisningen, men inriktningen i arbetet bör vara att deltagarna så snart som möjligt kan börja delta i planeringen. Planeringen gäller dels den långsiktiga planeringen av kursen i dess helhet, dels vecko- och lektionsplanering. Den bör omfatta undervisningens alla delar: mål och syfte, innehåll, arbetsformer och arbetssätt, avvägning mellan olika moment, fördelning av arbetsuppgifter, val och utformning av arbetsmaterial.

Det är viktigt att man i diskussionerna kring planeringen kan nå en sådan enighet, att arbetet kan koncentreras på väl sammanhållna arbetsområden och inte splittras i en mängd olika delmoment utan inbördes sammanhang. Samtidigt kräver en mångsidig belysning av ämnet bl a variation i undervisningen. Inte minst i de fall där studierna bedrivs i form av intensivundervisning med långa studiedagar, är variation en förutsättning för att deltagarna skall kunna tillgodogöra sig undervisningen. Kravet på variation kan beaktas ur flera aspekter: det kan gälla innehållet, arbetsformerna, utnyttjandet av pedagogiska hjälpmedel, avvägningen mellan olika undervisningsmoment eller aktiviteter, t ex muntliga eller skriftliga övningar. Planeringen bör vara så flexibel, att så många behov som möjligt blir tillgodosedda. I planeringen måste vidare finnas utrymme för en regelbunden repetition av inlärningsstoffet.

Planeringen bör dokumenteras, t ex i en gemensam arbetsbok, på blädderblocksblad på väggen eller i individuella arbetsböcker, så att deltagarna hela tiden har en överblick över sina studier. En nödvändig förutsättning för att motivationen inte skall svikta är naturligtvis att planerna också genomförs. Ändringar i den planerade uppläggningsen eller uteslutande av inplanerade moment bör alltså inte ske utan välgrundad anledning.

Denna arbetsdisciplin är särskilt nödvändig i grupper som inte följer ett färdigproducerat grundmaterial. Deltagare som av olika skäl någon gång måste utebli från undervisningen och deltagare som tillkommer under kursens gång måste snabbt kunna sättas in i arbetet och ha möjlighet till repetition.

Utvärdering

Planeringsarbetet bör vara kopplat till en kontinuerlig utvärdering av undervisningen. Utvärderingen ger en överblick över det arbete som utförts och bildar underlag för planeringen av det fortsatta arbetet. Den kan ske på olika sätt. Man kan t ex i slutet av varje vecka gemensamt diskutera den gångna veckans arbete och låta en av deltagarna sammanfatta och skriva ned de övrigas synpunkter: en annan möjlighet är att varje deltagare under veckans gång antecknar sina slutsatser och synpunkter i en egen "dagbok". De synpunkter som framförs får sedan ligga till grund för planeringen av den kommande veckans arbete. Utvärderingen skall ge deltagarna möjlighet att bedöma sina studieresultat och ge läraren en grund för bedömning av sitt eget arbete och deltagarnas framsteg. Läraren bör tillsammans med gruppen diskutera om det allmänna innehållet i undervisningen fått den inriktning och utformning man planerat. I utvärderingen av deltagarnas studieresultat bör man också beakta de komponenter som ingår i ett språkkunnande, dvs behärskning av strukturer, uttal och ordförråd, färdighet att dra slutsatser om språket och förmåga att använda språket i

olika situationer. Läraren måste då bedöma varje deltagare efter hans/hennes särskilda förutsättningar.

Den typ av utvärdering som innebär att man genom prov och testning rangordnar och betygsätter deltagarna är inte aktuell för den undervisning som omfattas av dessa allmänna mål och riktlinjer.

Arbetsformer

Beroende på vilket moment eller vilken arbetsuppgift i undervisningen som skall behandlas och utföras kan olika arbetsformer komma i fråga. Det kan vara lärarledd undervisning, arbete i större och mindre grupper, enskilt arbete etc.

Genom grupparbete kan flera deltagares samlade kunskaper utnyttjas. Beroende på arbetsuppgiftens art kan gruppernas sammansättning variera bl a med hänsyn till intressen, modersmål etc. I grupparbetet lär också deltagarna känna varandra och arbetsgemenskap utvecklas.

I enskilt arbete har varje deltagare möjlighet att arbeta i sin egen takt, med just sitt problem.

Samarbete och dialog mellan deltagarna

Om någon deltagare varit borta från undervisningen eller haft svårighet att förstå ett visst moment, kan det vara lämpligt att låta någon annan deltagare, som behärskar momentet, hjälpa sin kamrat med problemet, i synnerhet om de har samma modersmål.

Det kan vara viktigt att framhålla att denna arbetsform inte får utgöra den enda kommunikationen mellan deltagarna. Den dialog som upprätthålls mellan läraren och deltagarna bör ha sin motsvarighet mellan deltagarna i studiegruppen. Deltagarnas egna kunskaper, erfarenhet och kapacitet bör, i så stor utsträckning som möjligt, utnyttjas i undervisningen. Att deltagarna presenterar sina arbeten för varandra genom texter, föredrag, skärmutställningar etc är viktigt också för förståelse, kamratskap och sammanhållning i gruppen.

När deltagarna själva skall studera ett visst arbetsområde är lärarens uppgift att tillhandahålla utgångsmaterial i form av faktaunderlag o d eller ge upplysningar om var sådant material finns att tillgå, korrigera språket och ställa hjälpmedel till förfogande t ex för mångfaldigande av texterna.

Fackmannamedverkan/tolk

När det gäller mer specialinriktad information som gruppen behöver, kan det vara lämpligt att bjuda in en fackman, som dock bör försöka anpassa sitt språk efter gruppens kunskaper i svenska. Läraren bör därför i förväg ha informerat fackmannen om gruppens språkliga nivå och behov av information. Likaså bör läraren utnyttja möjligheten till tolkhjälp vid fackmannamedverkan och vid annan information.

Studiebesök

När man som vuxen lär sig ett främmande språk är det viktigt att man från början vågar använda sina språkkunskaper och hela tiden provar sig fram på det nya språket

och inte låter sig hämmas av rädsla för att inte uttrycka sig korrekt och därigenom inte bli förstådd. En bra träning i att använda språket är verkliga situationer och vana vid att ta kontakt med svenskar får deltagarna då de själva ensamma eller i mindre grupper besöker institutioner, myndigheter, organisationer och människor i sin omgivning och i intervjuer skaffar sig information och faktaunderlag. Lärarens uppgift i samband med sådana studiebesök är att kontakta personer som är lämpliga att intervjua och informera dessa om syftet med intervjun och om deltagarnas språkliga nivå.

Dessa intervjuer bör vara väl förberedda och läraren skall naturligtvis hjälpa deltagarna med förberedelserna. Det är en stor fördel om deltagarna har bandspelare med sig, så att intervjuerna kan bandas. Då kan de i lugn och ro efter intervjun lyssna igenom materialet och bearbeta det för att sedan i en eller annan form redovisa resultatet för gruppen.

Studieteknik

Många deltagares studietid ligger långt tillbaka i tiden och de har ofta ringa eller ingen vana vid språkstudier. I början av undervisningen bör därför de vanligaste studietekniska momenten, som anteckningsteknik, för- och understrykningar i texter etc, tas upp och övas.

När studiegruppen producerar eget material, är det viktigt att detta systematiskt sätts in i pärmar, så att det sedan lätt går att hitta när man behöver gå tillbaka till det. Det gäller naturligtvis allt "löst" material som delas ut och läraren måste tänka på att många deltagare behöver hjälp med att hitta ett system som gör det möjligt för dem att hålla ordning bland papperen.

Läraren bör också framhålla vikten av självstudier, vilket ju är en del av målet för undervisningen. Deltagarnas möjligheter till studier på egen hand underlättas väsentligt om sättet att arbeta under kursens gång är sådant att deltagarna kan överföra tillämpliga delar av detta på sina självstudier.

Pedagogiska hjälpmedel

För att man skall kunna variera undervisningen måste det finnas tillgång till olika pedagogiska hjälpmedel, olika dupliceringsmöjligheter är här särskilt viktiga. Det kan gälla att mångfaldiga någon aktuell tidningstext, deltagarnas egna texter eller övningsmaterial som läraren själv har framställt. Arbetsprojektor, bandspelare, blädderblock och svart tavla bör vara standardutrustning i undervisningslokalen. Det bör också framhållas att de olika pedagogiska hjälpmedlen inte bara är för läraren utan att de också skall kunna utnyttjas av deltagarna. Deltagarna bör exempelvis kunna använda bandspelare vid intervjuer, kamera vid studiebesök, skrivmaskin vid utskrift av texter, arbetsprojektor eller diabildsprojektor vid presentation av ett arbete.

Läromedel

Gruppens grundmaterial måste väljas med omsorg. Läromedlen får aldrig styra arbetet på ett sätt som inskränker möjligheterna att arbeta behovs- och intresseorienterat. Läraren måste vara uppmärksam på den styrande effekt som ett läromedel kan ha på undervisningen och försöka motverka denna genom egna kompletteringar eller genom att helt avstå från vissa delar. Läromedlen bör därför vara utformade så att det är möjligt att använda endast de delar av materialet som passar gruppen. Materialet bör också vara varierat på så sätt att deltagarna får möjlighet att arbeta med både text, bild och band.

Ordlister

Ett problem i undervisningen är att ordböckerna ofta är bristfälliga eller helt saknas för många språk. De ordlistor som vanligtvis ingår i ett grundmaterial får en begränsad användbarhet genom att de endast tar upp det ordförråd som finns i just det materialet. En fara med sådana ordlistor kan vara att de följer textbokens avsnitt och ger den översättning av ordet som behövs för att förstå just detta textinnehåll, vilket inte behöver vara den mest frekventa betydelsen av ordet.

Gruppens eget material

Det är inte nödvändigt att följa ett förproducerat läromedel utan gruppen och läraren kan tillsammans producera och välja ut texter, övningar etc. Detta arbetssätt ger deltagarna möjlighet att arbeta med det de känner mest behov av och intresse för och gruppen kan följa en egen progression.

Tilläggsmaterial

Det är viktigt att det finns mycket och varierande tilläggsmaterial till de olika momenten. Det måste finnas material som ger deltagarna tillfälle att arbeta med och fördjupa sig i olika ämnesområden. Det är därför nödvändigt att läraren i samråd med deltagarna skaffar tilläggsmaterial t ex i form av blanketter och broschyrer från myndigheter, institutioner och organisationer, tidningsartiklar och böcker. Deltagarna får i samband med detta träning i att förstå ord, fraser och konstruktioner som förekommer i meddelanden, tidnings- och facktext.

Ordboken

Ordboken är ett oundgängligt hjälpmedel såväl under som – framför allt – efter kursen. Deltagarna måste få lära sig att använda den och vänja sig vid att använda den. Ordboken är emellertid ett hjälpmedel som är förknippat med vissa risker:

- för att deltagaren skall kunna finna det ord han/hon söker krävs kännedom om svensk formlära så att han/hon kan placera ordet i rätt ordklass och finna det i den form det finns upptaget i ordboken.
- de olika betydelser som ordet kan ha beroende på sammanhanget kan vara ofullständigt angivna
- ordets betydelseomfång kan ha förskjutits eller helt förändrats så att översättningen i ordboken är föråldrad

- uttalsmarkeringar kan vara ofullständiga eller helt saknas
- ett visst ord i svenska har ofta inte sin exakta motsvarighet i deltagarnas språk.

Allt detta är något som läraren får göra deltagarna uppmärksamma på i samband med en systematisk träning i hur ordboken kan användas.

Referensbibliotek

Ett referensbibliotek med olika typer av uppslagsverk, facklitteratur, tidningar, tidskrifter, statistisk litteratur etc bör finnas tillgängligt för både lärare och deltagare så att de faktauppgifter som är nödvändiga för att tränga in i ett ämnesområde lätt kan nås.

Material på flera språk

Så länge deltagarnas kunskaper i svenska är begränsade är det ibland omöjligt att ge helt korrekt och utförlig information på svenska. Det finns risk för missförstånd, bl a därför att deltagarna ofta måste lära sig nya och svårförklarade begrepp. Ett förenklat språk kan också medföra att fakta förvrängs. Det är då en fördel om gruppen har tillgång till material på de aktuella invandrarspråken.

Texter

Det är texternas allmänna innehåll som är det primära vid textbehandling. Texterna måste därför vara verklighetsanknutna och angelägna för invandrarna och gärna presentera problem ur olika synvinklar. Texterna skall också stimulera till samtal och diskussion och bidra till att bygga upp deltagarnas språkkunskaper. Läraren/gruppen kan, t ex i samband med textbehandlingen välja ut sådana språkliga moment som är problem för gruppen. Dessa kan sedan presenteras och övas med hjälp av annat språkligt material.

Texterna i undervisningen bör också ge prov på olika slag av språklig variation och ge insikt om skillnader mellan olika stilistiska varianter i tal- och skriftspråk och skillnader mellan olika samhällsklassers och samhällsgruppers språkbruk.

Dialogtexterna skall ge exempel på naturligt talspråk i vanliga talsituationer. Läraren/gruppen kan utifrån dessa diskutera sig fram till andra uttrycksmöjligheter i den aktuella situationen. Läraren bör också ge deltagarna möjlighet att utveckla helt egna dialoger t ex genom att hjälpa dem med det ordförråd som behövs i en viss situation och därefter ge dem tillfälle att själva finna formuleringar.

Audio-visuella hjälpmedel

Audio-visuella hjälpmedel dvs bandspelare, radio, arbetsprojektor, video, TV etc är till stor hjälp i svenskstudierna då de ger möjlighet till omväxling vid val av material och form för presentation av stoff i undervisningen. En styrka hos de audio-visuella hjälpmedlen är att också material som presenteras med hjälp av dem kan ge utmärkta utgångspunkter för samtal, diskussioner, referat och uppsatser. En risk med audio-visuella hjälpmedel är att lärare och deltagare trollbinds så mycket av tekniken att de använder hjälpmedel för mycket, vilket kan leda till monotona och passiviserande studier.

I ett verklighetsanknutet språkstudium är radion ett självklart hjälpmedel eftersom utbudet av för denna undervisning intressanta och viktiga program är stort. Radion är dessutom det snabbaste och billigaste nyhetsmediet. Radioprogram kan ofta vara väl svåra för invandrare med begränsade språkkunskaper men inspelning av programmet ger möjlighet för deltagarna att lyssna i ett tempo som passar dem.

Om videomöjligheter finns är detta givetvis utmärkt eftersom man då får tillgång till bl a TRU:s rika utbud av skolprogram. Det finns också i detta sammanhang möjlighet att i studierna anknuta till deltagarnas TV-tittande i hemmet.

Bilden är ofta underskattad som hjälpmedel vid språkstudier. Traditionellt används bilden mest för att på nybörjarstadiet förklara betydelsen av vissa konkreta ord som är lätta att åskådliggöra i bild. Detta är att onödigt begränsa bildens användning. Bilder som beskriver olika miljöer, situationer och känslor kan tjäna som utgångspunkt för väsentliga diskussioner. Fotografier och bilder är också utmärkta som stöd vid redovisning av studiebesök. Vid jämförelser mellan Sverige och deltagarnas hemländer har ofta bilden t ex deltagarnas egna fotografier en uppgift att fylla för att konkretisera och levandegöra muntliga berättelser.

Inlärningsstudio

Inlärningsstudion kan bl a användas till diktamen och andra hörförståelseövningar, till uttalsträning och till övning av vissa grammatiska strukturer. Man måste då använda för studion speciellt anpassat material. Läraren måste naturligtvis välja ett material som följer det presentations- och arbetssätt som deltagarna är vana vid. Inlärningsstudion kan vara ett gott hjälpmedel, eftersom deltagarna där lättare själva kan kontrollera sina resultat och arbeta i sin egen takt. Dessutom kan de där få arbeta med ett program som lagts upp med hänsyn till just deras särskilda svårigheter. En risk är emellertid att deltagarna inte uppfattar sina egna fel eller inte kan korrigera dessa. Arbetet i inlärningsstudion måste därför förberedas mycket noga och för- och nackdelar beaktas.

Grammatik

Mål

Målet för grammatikundervisningen är, att deltagarna når en sådan medvetenhet om svenskans grammatiska system och om viktiga skillnader mellan detta och deras eget språks struktur, att de själva kan tillämpa och utveckla sitt språkkunnande såväl under som efter kursen.

Innehåll

För att detta mål skall kunna uppnås måste det språkliga materialet i undervisningen ordnas (dvs struktureras) och presenteras på ett sådant sätt att deltagarna

- blir medvetna om de allmänna principer som gäller för svenskans grammatiska system och kommer fram till de enskilda regler som är underordnade dessa

principer. Undervisningen måste alltså ge kunskap om principerna för hur svenska ord, fraser, satser och meningar är uppbyggda och vilka regler som ger riktiga (dvs korrekta) strukturer samt ge deltagarna tillfälle till övning i att tolka och själva producera sådana strukturer i tal och skrift

- kommer till insikt om de grammatiska grundbegrepp som krävs för att bygga upp ett regelsystem
- blir medvetna om vad som är regelstyrat respektive icke regelstyrat i språket.

Allmänna synpunkter

Man kan se ett språk som uppbyggt efter ett relativt litet antal allmänna principer. Underordnade dessa principer finns sedan mera specifika regler av olika slag som ser till att dessa principer upprätthålls och ger grammatiskt riktiga strukturer. På det sättet kan ett relativt stort antal specifika regler inordnas under och förklaras genom ett mycket begränsat antal allmänna principer.

En sådan allmän princip, som styr en del av svenskans form- och satslära, är den, att man i svenskan alltid uttrycker substantiv som antingen obestämda eller bestämda. Denna distinktion uttrycks i många språk inte som i svenskan. Distinktionen kanske saknas eller uttrycks på annat sätt i deltagarnas modersmål. Det är då nödvändigt att de blir medvetna om skillnaden mellan svenskan och modersmålet i detta avseende för att kunna uttrycka sig enligt de huvudregler som här gäller för svenskan.

Denna distinktion har ju också betydelse för t ex böjning av adjektiv som står som bestämmingar till substantiv. Detta enligt en annan allmän princip i svenskan, nämligen den att bestämmingar till substantiv böjs i överensstämmelse med sitt huvudord. Denna kongruensböjning gäller även numerus och genus.

En annan allmän princip, som styr en stor del av svenskans satslära, är att distinktionen huvudsats/bisats måste upprätthållas – en distinktion som kanske inte alltid måste göras i deltagarens modersmål. Svenskan har ett antal regler som skall upprätthålla denna distinktion mellan huvudsats och bisats, t ex regler för vad som kan inleda en huvudsats respektive en bisats och var subjektet och adverbialen placeras i de olika satstyperna. Dessa regler kan alltså alla underställas samma princip.

Studier i grammatik får inte bli ett isolerat moment i undervisningen, utan måste styras av de behov som finns i gruppen. Dessa behov kan komma till uttryck genom

- att läraren upptäcker att deltagarna behöver en viss grammatisk kunskap för att kunna vidareutveckla sina kunskaper i svenska språket
- att deltagarna själva ber om förklaring av en grammatisk struktur
- att viss grammatisk kunskap krävs för att deltagarna skall kunna förstå innebörden i t ex ett textavsnitt eller ett yttrande.

Progression

Progressionen läggs upp efter deltagarnas förutsättningar och behov t ex med hänsyn till vilket eller vilka språk deltagarna redan behärskar, så att tyngdpunkten läggs på de moment som verkligen utgör svårigheter för deltagarna. Principiellt går man från

enkla basstrukturer till mera komplicerade strukturer och bör samtidigt noga tänka över vilka moment som måste behärskas för att arbetet skall kunna fortskrida. Läraren måste samtidigt vara öppen för att ta upp ett moment som deltagarna visar sig behöva eller uttrycker önskemål om att behandla även om det enligt planeringen skulle ha behandlats på ett senare stadium. Ett moment behöver ju inte gås igenom systematiskt vid detta tillfälle utan kan mycket väl bara presenteras översiktligt. En sådan presentation kan sedan tjäna som utgångspunkt för en senare mera ingående behandling av momentet.

Arbetsätt

Det är viktigt att läraren i grammatikundervisningen ordnar och presenterar det språkliga materialet på ett sådant sätt att det klart framgår hur de enskilda delarna i det grammatiska systemet är beroende av varandra och hur de specifika reglerna i många fall kan föras tillbaka på allmänna principer. Läraren bör därför försöka finna sådana allmänna principer i språket och i sin undervisning sträva efter att så långt möjligt inordna de specifika reglerna under dessa principer. Om man är medveten om de allmänna principerna för ett visst språk blir det naturligtvis lättare att lära sig och förstå de regler som inordnas under dessa än om man uppfattar de många enskilda reglerna i språket som enstaka mer eller mindre godtyckliga regler utan något som helst samband med varandra eller med systemet i stort.

Inläringen underlättas även genom att det som inte är regelstyrt i språket, t ex oregelbundna verbformer och substantivens genustillhörighet, hänförs till lexikonkunskaper och lärs in som (respektive i samband med) enskilda ord. Muntliga och skriftliga övningar bör med andra ord inriktas på det regelstyrda i språket. Det ordförråd som tas upp i undervisningen bör vara representativt för samtliga ordklasser. För att deltagarna skall kunna använda det ordförråd som de har och bygger upp under kursen behöver de, utöver kunskap om ordens betydelse, kunskap om hur orden indelas i klasser och hur de böjs, dvs ordens morfologiska egenskaper, och vilka funktioner de kan ha i satsen, dvs ordens syntaktiska egenskaper. Om deltagarna t ex stöter på ett verb som "vaknar" måste de, för att kunna använda det i egna satser, veta vad det betyder, att det är ett verb (och inte t ex ett adjektiv) och att det inte kan ta objekt. Om verb måste de dessutom veta att de böjs i olika tempus efter bestämda regler, att de kan tjäna som predikat i en sats osv. För att kunna böja verbet "vakna" rätt behöver de veta att stammen slutar på -a.

Sådana kunskaper om orden är nödvändiga, för att orden skall kunna användas som byggstenar med hjälp av vilka man bygger upp meningsfulla, grammatiskt riktiga strukturer. Det är därför viktigt att läraren är medveten om att skillnaderna mellan svenskan och deltagarnas modersmål kan vara stora i detta avseende i synnerhet om deltagarnas modersmål inte är nära besläktade med svenskan och att direkta översättningar av orden till deltagarnas modersmål många gånger inte är möjliga och inte ger tillräcklig information om ordens morfologiska och syntaktiska egenskaper. Exempel och övningar som dels klargör och avgränsar ordens betydelse bl a i förhållande till andra ord i svenskan dels klargör ordens morfologiska och syntaktiska egenskaper utgör därför en mycket viktig del av grammatikundervisningen.

För att deltagarna skall kunna arbeta med ett regelsystem av den typ som beskrivits

ovan krävs insikt om grammatiska begrepp som t ex verb, subjekt, huvudsats och bisats, vilka deltagarna kanske inte har medveten kunskap om, såvida de inte tidigare studerat språk. Läraren måste därför vara noga med att klargöra innebörden av dessa begrepp, så att deltagarna med hjälp av dessa kan bygga sitt regelsystem.

Insikt om grammatiska begrepp är dock inte detsamma som bekantskap med traditionell grammatisk terminologi, men eftersom något slags etiketter för de begrepp man arbetar med. ändå måste introduceras, kan det vara väl använd tid att ägna en del av arbetet åt att introducera de, i svensk grammatik, vanligaste termerna i synnerhet med hänsyn till att ett av undervisningens huvudsyften är att stimulera till och ge möjlighet till självstudier.

Övningar

Grammatikövningarna skall dels presentera och öva nya grammatiska moment, dels ge repetition av redan genomgångna moment så att kunskaperna befästs.

När läraren presenterar ett nytt moment bör de övningar som används ha ett känt ordförråd och vara uppbyggda på ett sådant sätt att deltagarna genom att studera några väl valda exempel själva kan komma fram till de aktuella reglerna och sedan med hjälp av dessa regler bilda nya strukturer av samma slag som de som illustreras genom exemplen. När en sådan övning görs gemensamt i gruppen (med exempel på tavla, blädderblock eller stordia) är det viktigt att varje deltagare ges den tid han eller hon behöver för att komma fram till en lösning. När deltagarna arbetar individuellt med övningarna har de större möjligheter att arbeta i sin egen takt men får då inte samma tillfälle till diskussion kring de olika lösningarna som vid gemensamt arbete. Med tanke på detta är en kombination av gemensamt och individuellt arbete med övningarna att föredra.

Många grammatiska moment innebär svårigheter både när det gäller att bilda former och konstruktioner och att rätt använda dem. Övningarna måste vara utformade med tanke på dessa båda svårigheter så att de inte uteslutande övar former. Om man använder förproducerat övningsmaterial bör man i förväg, gärna i samråd med andra lärare, förvissa sig om att det verkligen belyser de olika momenten på ett allsidigt sätt. I annat fall måste materialet kompletteras med ytterligare övningar.

Utöver övningar som koncentrerar sig på ett eller ett par moment måste övningar finnas som ger deltagarna tillfälle att i egen fri produktion använda de regler de lärt sig och att finna den rätta formen för det de själva vill uttrycka. Genom att läraren tillsammans med deltagarna analyserar och diskuterar de problem som kommer fram i deltagarnas fria produktion, t ex genom att lyssna på bandinspelningar som gjorts i gruppen, gå igenom uppsatser, referat etc, får deltagarna vana vid att själva analysera och rätta sina fel samtidigt som det ger läraren en god uppfattning om vilka moment som bör tas upp eller repeteras.

Uttal

Mål

Målet för uttalsundervisningen är att deltagarna under kursen tillägnar sig en god hörförståelse och ett sådant uttal att de lätt kan göra sig förstådda.

Innehåll

Undervisningen måste ge deltagarna:

- god kännedom om svenskans vokal- och konsonantsystem, så att de kan identifiera och uttala de svenska ljuden i de omgivningarna de förekommer
- god kännedom om de prosodiska företeelser som utnyttjas i svenskan och insikt i hur det prosodiska mönstret i ett yttrande är avhängigt yttrandets semantiska innehåll och syntaktiska struktur samt övning i att behärska de prosodiska företeelserna både när det gäller att uppfatta dem och att själv använda dem, dvs såväl perceptivt som produktivt
(Med prosodiska företeelser menas här tryck, kvantitet och intonation)
- kännedom om vanliga reduceringar och assimilationer i svenskt talspråk
- god kännedom om hur ljuden tecknas i svenskan, så att de kan utläsa skriven svenska och själva uttrycka sig i skrift
- bekantskap med regionala varianter av talad svenska.

Allmänna synpunkter

Eftersom deltagarnas möjligheter att kontrollera och förbättra sitt uttal på egen hand är ganska små är de i uttalsundervisningen, i långt större utsträckning än i den övriga undervisningen, beroende av lärarens hjälp. Om en deltagare inte kan höra skillnaden mellan t ex vokalerna i och y kan han/hon naturligtvis inte själv göra denna skillnad i sitt eget uttal. Ett gott uttal, dvs ett uttal som inte stör eller försvårar kommunikationen, kräver därför god höruppfattning för en god hörförståelse. En bristfällig höruppfattning och ett bristfälligt uttal hos deltagarna leder ofta till att deltagarna får svårigheter att förstå talad svenska samt att de själva blir missförstådda. Höruppfattningsövningar och hörförståelseövningar utgör därför en mycket viktig del av uttalsundervisningen.

De uttalsvårigheter som deltagarna har kan bero på att ljudsystemet i svenskan är mer eller mindre omfattande än det i deltagarnas egna språk. En distinktion som saknas i många språk är t ex den mellan lång och kort vokal. Vidare kan ljuden kombineras och påverka varandra på ett sätt som deltagarna inte är vana vid. Detta innebär ofta att deltagarna i sin tolkning av svenskans uttal påverkas av det/de språk de behärskar. Läraren kan bl a med hjälp av diagnostiska test försöka utröna vilka ljud eller ljudkombinationer som orsakar problem för varje deltagare, så att undervisningen i största möjliga mån tillgodoser varje deltagares speciella behov.

Uttalsvårigheter kan naturligtvis även ha andra orsaker som nedsatt hörsel, talrubbingar av olika slag eller bristande imitativ förmåga.

Progression

För all uttalsundervisning gäller att den bör integreras med den övriga undervisningen, så att den kommer in i sitt kommunikativa sammanhang och inte görs till ett självändamål. Det är samtidigt nödvändigt att träningen läggs upp systematiskt så att alla aspekter belyses. Läraren kan i sin kurs- och lektionsplanering avsätta viss tid för en systematisk genomgång av ljudsystemet och prosodin med tonvikt på deltagarnas särskilda svårigheter. Träningen kan också komplettera textläsning och samtal, så att man i samband med detta tar upp ett eller ett par moment, som visat sig utgöra problem för deltagarna. För korrigerings av uttalsfel gäller allmänt, att man inte i onödan avbryter sammanhängande tal utan ringar in ett problem i taget och koncentrerar sig på detta.

Läraren bör i undervisningen tala i normalt samtalstempo, så att den svenska som deltagarna hör där inte skiljer sig alltför mycket från den de i övrigt kommer i kontakt med.

Arbetsätt

För att deltagarna skall kunna lära sig att behärska ljuden måste undervisningen ge deltagarna kunskap om hur ljuden bildas, hur de skiljer sig från närliggande ljud, hur de påverkas av den omgivning de förekommer i och hur de skrivs i olika sammanhang.

Utgångspunkten kan vara vissa typord där det aktuella ljudet stavas enligt huvudregeln. Arbetsättet bör vara sådant att deltagarna blir medvetna om vilka uttals- och stavningsregler som gäller för svenskan och i vilken mån de skiljer sig från dem som gäller för deras egna språk, så att de själva med hjälp av dessa regler kan sluta sig till hur svenska ord uttalas och skrivs.

För att deltagarna korrekt skall kunna använda sig av de prosodiska företeelser som utnyttjas i svenskan, måste de lära sig de huvudregler som gäller för tryck, kvantitet och intonation i svenska ord och satser och bli medvetna om dessa företeelsers betydelskiljande funktion. Läraren bör så långt det är möjligt sträva efter att arbeta med hela fraser och satser insatta i ett, ur kommunikativ synpunkt, naturligt sammanhang även om utgångspunkten för de prosodiska övningarna också kan vara enskilda ord som successivt sammanställs till längre yttranden.

Det är viktigt att deltagarna genom belysande exempel själva får möjlighet att finna reglerna och får god träning i att använda sig av dem, särskilt som prosodin är mycket väsentlig för förståelsen. Det bör samtidigt betonas att det råder stor osäkerhet om en del av de regler som anses gälla på detta område och att variationerna är stora beroende på individ, syfte och situation, vilket innebär att undervisningen därför till stor del enbart blir vägledande.

Övningar och hjälpmedel

Hörförståelsen övas lämpligen med hjälp av bandspelare i studierummet eller i inlärningsstudion. För att deltagarna skall få träning i att uppfatta och förstå olika varianter av talad svenska krävs tillgång till ett rikhaltigt och varierat bandmaterial.

Uttalsövningar kan inledas med att deltagarna får lyssna till och säga efter enskilda ord och fraser med läraren eller en bandinspelning som modell. Övningarna får dock

aldrig sättas in innan deltagarna har klart för sig hur ljuden bildas eller hur ord och fraser betonas.

Deltagarna bör få träning i att tolka och själva göra uttalsmarkeringar i texter.

Höruppfattningsövningar i form av diskriminationsövningar, där minimala par, triader eller meningar kontrasteras mot varandra, kan vara ett medel att belysa skillnaderna mellan olika ljuds, ords och frasers uttal.

Genom diktamen av sammanhängande text, enstaka meningar eller enskilda ord kan deltagarna kontrollera att de kan tolka enskilda ljud och hela fraser och korrekt överföra dem till skrift.

Ordförråd, ordkunskap och ordbildning

Mål

Målet för undervisningen är att invandraren skall få ett ordförråd som gör det möjligt för honom/henne att språkligt behandla och beskriva sin verklighet och därmed kunna hävda sina intressen. Invandraren skall dessutom få sådana kunskaper om ord och ordbildning att han/hon skall kunna utveckla sin svenska såväl under som efter kursen.

Innehåll

Det ordförråd som invandrarna får i samband med undervisningen genom exempelvis läromedlens texter kommer att påverka deras uppfattning om den svenska verkligheten och livet i Sverige. Detta i sin tur kommer att ha betydelse för invandrarnas livssituation här. Det är därför viktigt att läraren intar en kritisk hållning till sin egen språkbehandling och till ordförrådet i olika läromedel så att det ordförråd som tas upp i undervisningen är det som ger invandrarna möjlighet att finna sig tillrätta i arbetslivet och hävda sina politiska, ekonomiska, sociala och kulturella intressen.

Ett adekvat ordförråd måste också avspegla olika ordklasser efter deras vanlighet och nödvändighet. Det får inte vara så att t ex konjunktioner eller adverb undviks bara för att de kan vara svårförklarade.

Stor vikt måste fästas vid ordbildningsläran, dvs regler för hur avledningar och sammansättningar bildas. Med kunskap om de vanligaste avledningsändelserna kan deltagarna dels avgränsa stammen, dels avgöra ordklastillhörigheter hos orden, vilket betyder att deltagarna – om stammen är känd – kan förstå avledningar de ej tidigare mött.

Ett sätt att systematisera detta moment är att göra deltagarna medvetna om ordfamiljsprincipen så att de vid mötet med t ex ett substantiv vänjer sig vid att efterfråga vilka ord av andra ordklasser som kan bildas av samma stam. Vad gäller sammansättningar är problemen främst två. Dels förekommer den typ av sammansättningar som finns i svenskan sällan i deltagarnas språk, dels finns de sällan

upptagna i ordböckerna. Principerna för bildandet av sammansättningar måste därför behandlas i undervisningen, så att deltagarna blir medvetna om hur man vid sammansättning av två ord till ett får ett nytt begrepp, exempelvis en bok + en hylla = en bokhylla.

Arbetsätt

För att ett tillräckligt och adekvat ordförråd skall kunna uppnås fordras att läraren och deltagarna tillsammans försöker komma fram till det ordförråd som skall läras in aktivt och det som tills vidare kan tillhöra det passiva ordförrådet. Läraren bör i detta sammanhang informera deltagarna om ordens frekvens och användbarhet liksom om deras stilvärde och sociala klang. Nya ord bör alltid presenteras och övas i kända strukturer och i ett sammanhang där deras betydelse framgår. Deltagarna bör också i så stor utsträckning som möjligt få tillfälle att sätta in de nya orden i egna meningar. Förutom att detta är betydelsefullt för ordinläringen i sig, kan man då komma till rätta med eventuella missuppfattningar av ordens betydelse i svenskan. För att befästa ett aktivt ordförråd krävs en systematisk repetition. I strävandena efter att bygga upp ett adekvat ordförråd bör aktiviteter som tidningsläsning, radiolyssnande och aktivt TV-tittande stimuleras.

Slutord

Att som vuxen invandrare försöka fungera i ett land med ett främmande språk, annorlunda värderingar och attityder och ny social och kulturell miljö, är att försättas i en mycket ömtålig och svårbemästrad situation.

Att i denna situation ha begränsade eller bristfälliga kunskaper i det nya språket är ett allvarligt handikapp som försvårar möjligheterna på arbetsmarknaden och försvårar eller omöjliggör att ta del av olika former av vuxenutbildning, exempelvis yrkesutbildning. Det begränsar således möjligheterna att leva ett liv i samhället på samma villkor som den ursprungliga befolkningens. Detta i sin tur leder till en besvärlig och ogynnsam social situation, som kan få djupa och långtgående konsekvenser av negativ art, som inte minst kan komma att avspeglas hos invandrarnas barn – andra generationens invandrare.

Undervisningen i svenska är ofta enda möjligheten att få hjälp med att lägga grunden till den språkinläring som på sikt skall leda fram till att invandraren skall kunna kommunicera med svensktalande personer, kunna tillgodogöra sig information om sina skyldigheter och rättigheter och övrig samhällsinformation, samt kunna ta del av samhällets kulturutbud och vuxenutbildningsutbud.

Det ansvar samhället och studieanordnarna har när det gäller att erbjuda kvalitativt högtstående och effektiv svenskundervisning är därför stort.

Svenska för vuxna invandrare

Allmänna mål och riktlinjer
för undervisningen

SKOLÖVERSTYRELSEN 1978

 Liber
UtbildningsFörlaget

ISBN 91-40-70185-9